

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевска 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевска 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевска 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика**

Българско научно-методическо и педагогическо списание
• година XXI, 2012 • киевска 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевска 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киевска 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XXI, 2012 • киевска 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киевска 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

30

28 ЮЛИ –
3 АВГУСТ 2016 Г.

Завръщане в рицарската епоха

*Откъс от „Николай Бердяев и рицарската
алтернатива на буржоазния свят“*

Добромир Добрев

Шуменски университет

„Епископ Константин Преславски“

Философията на Николай Бердяев е смела защита на човешкия дух в неговото вечно търсене на свободата. Вярата в човека и неговото творчество дава основание на руския мислител да го издигне до божествените висоти и да го определи като **Съ-работник на Бога**.

Тематичното разнообразие при Бердяев винаги води до свободата и пътищата за нейното достигане. Един от неговите съвременници и също като Бердяев изгонен от Русия през 1922 г. – Фьодор Степун, го описва като боец, който винаги атакува.

„Бердяев има боен темперамент. Всичките му статии и книги са атаки. Той и с Бог разговаря така, сякаш го атакува в небесната крепост... Единствената мисъл, която го мъчеше в довоенна Москва и която ще го мъчи и на смъртния му огър, е мисълта за свободата... През Средновековието Н.А. Бердяев, въпреки своето християнство, можеше да свърши живота си на кладата...“ (Berdyayev: pro et contra, 1994: 37).

Същият мози Степун го описва като излязъл от друго време и друг свят, сравнявайки външния му вид с духовно изтънчените портрети на Тициан. Дъгата коса, бляскавият поглед, облеклото – всичко това му придава нещо романтично.

„Външността му е по-скоро на европейски аристократ, отколкото на руснак. По-лесно е да си представиш неговите предци като рицари, гордо

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Георги Апостолов

E-mail: apstlv@swu.bg

Редактори

Д-р Атанаска Чолакова

0889 22 20 42

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 2/2016:

ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА

Николай Бердяев и рицарската алтернатива на буржоазния свят / Добромир Добрев

МЕТАФИЗИКА

Априорното във философията на религията: Ранният Рудолф Ото / Мирослав Бачев

ФИЛОСОФИЯ И БОГОСЛОВИЕ

Екстатичната практика Рабъта – религиозни и истори-

чески проявления / Христо Салджиев

МОРАЛНА ФИЛОСОФИЯ

Антропология на престъплението / Хасинто Чоса

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО

„Дон Кихот“ като трактат за реалността (въз основа на „Размишления върху „Дон Кихот“) / Хавиер Сан Мартин

ПСИХОЛОГИЯ

Третичният мисловен процес на кръстопътя между метапсихологията, когнитивната наука и невронауката / Петър Димков

Възрастови особености на сетивното познание на ученици от начална училищна възраст според психоаналитичната периодизация на Зигмунд Фройд / Марияна Стамболийска

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

Отвъд живота и смъртта – биополитиката и властта на биотехнологиите / Мария Колева

АКТУАЛНИ ФИЛОСОФСКИ СЪБИТИЯ

Трансценденталното съзнание versus феноменологичното несъзнавано / Невена Крумова

НОВИ ЗАГЛАВИЯ

Тематизациите на другостта в биографичния проект – от срещите в ежедневието до сблъсъка със смъртта / Гергана Попова

излизащи от портите на средновековния замък, отколкото като боляри, които приведени минават през ниския праг на палата си. Бердяев има прекрасни ръце, той обича да носи ръкавици – може би заради значението, което е имала хвърлената ръкавица във феодалните времена“ (Berdyayev: pro et contra, 1994: 37).

Фигурата на философа рязко се откроява на фона на руската, а по-късно съветска действителност. Излизащата на предни социални позиции маса, с войнствената си просташина и самодостатъчност, рязко ограничава периметъра на своята противоположност – творческата и действена интелектуалност.

Бердяев, който освен всичко е импулсивна и решителна в своите действия личност, е обречен да бъде трагичен герой в настъпващата болшевишко-съветска действителност.

Ще припомним две истории, които освен качествата на Бердяев разкриват и деструктивния характер на реалността по време на Първата руска революция. Гостувайки в имението на своята приятелка Евгения Рап, през размирната 1905 г. Николай Александрович се сблъсква с характерните за онова време селски външения и нападения над дворянски къщи. Първият случай, разказан от Рап, е за една нощ, когато селяните запалват конюшната на имението. Тук само ще вметна, че домакините му били изумени от този факт, понеже винаги поддържали добри отношения с местните селяни. Явно обаче стихията на революцията вече е започнала да променя традиционно вярващото в Бога и индиферентно към действителността руско селячество.

Бердяев взема нещата в свои ръце, успява да изкара конете от горящата сграда и цяла нощ с револвера си охранява къщата на домакините си.

Друг случай, при който той проявява самообладание и мъжество, е, когато в същото имение се сблъсква с тълпа разгневени селяни. Евгения Рап разказва как предния ден нейният гост се скарал на няколко селски момчета и момчета, които вършели неприлични неща в парка на имението. На сутринта група селяни, въоръжени с тояги, нахълтват в двора, като намеренията им са пределно ясни. Вместо да бяга и да се крие, философът отива при тях и казва да се махат. Когато го обграждат, той вади пистолета си, стреля във въздуха и успява да разпръсне тълпата (Berdyayev: pro et contra, 1994: 35).

Разказвам тези случки, защото са показателни за характера и манталитета на големия руски мислител. В живота си той е такъв, какъвто е неговата философия – смела, творческа и амбициозна.

В тази връзка, няма нищо по-естествено, че най-проникновените слова за рицарството, писани някога в Русия, са негово дело.

Бердяев, чийто облик и поведение напомнят някогашните рицари, обяснява защо в Русия този западен феномен не се е развил.

„С Киевска Русия, със св. Владимир са свързани богатырският епос и богатырите. Но рицарството не се е развило на духовната почва на православие. В мъченичеството на св. Борис и св. Глеб липсва героизъм, преобладава идеята за жертвата... Подвигът на непротивенето е руски подвиг... Известна е склонността на руския народ към разгул и анархия, когато липсва дисциплина. Руският народ не е бил единствено покорен на властта, получила религиозно освещаване, но е породил в неграта си и Стенка Разин, възпят в народните песни, а също и Пугачов. Руснаците са бегълци и разбойници. И още са странници, търсещи Божията правда“ (Berdyayev, 2007: 243).

Тази борба между Изтока и Запада, която се води в руската душа, поражда уникалността на Русия и в същото време нейната податливост на крайности. Бердяев е убеден, че стихията често взема превес пред формата в руския национален характер.

В тази връзка, различията със Запада се засилват в хода на историята. Но не трябва да се забравя, че големите руски философи и писатели винаги са се обръщали с респект към западната култура, подчертавайки в същото време, че цивилизацията е умъртвила тази култура. Тук можем да споменем славянофилите Константин Леонтиев, Лев Толстой, Фьодор Достоевски. Последният е оставил изпълнени с романтика и тъга регове, посветени на европейската култура.

„Аз искам в Европа да отида, Альоша, от тук и ще тръгна, макар и да знам, че ще отида на едно гробище, но на най-скъпото гробище! Скъпи покойници лежат там, всеки камък над тях говори за такъв горещ изминал живот, за такава страстна вяра в своя подвиг, своята истина, в своята борба и своята наука, че аз отрано зная, че ще падна на земята, ще целувам тези камъни и ще плача над тях – в същото време с цялото си сърце съм убеден, че това отдавна е гробище и нищо повече“ (Dostoevsky, 1958: 289).

Освен присъга над Запада тези регове са поредното доказателство за формиращата се в руската култура есхатологична душевна нагласа и характерна мистична чувствителност.

Бердяев е убеден, че руската душевност се е развила в определена посока и тази посока е различна от европейската.

„Много характерно е, че в руската история не се е развило рицарството, това мъжествено начало. С това е свързано недостатъчното развитие на личното начало в руския живот. Руският народ винаги е обичал да живее в колективния уют, в една разтвореност в стихията на земята, в лоното на материята. Рицарството изгражда чувството за лично достойнство и чест, закалява личността. Точно тази лична закалка липсва в руската история“ (Berdyayev, 1990: 13).

Както ще видим в следващите регове, Бердяев високо цени рицарското начало и посоката, в която то е повлияло при формирането на европейската култура. По парадоксален начин точно руснак написва един от най-силните философски текстове за стремежите и върховете на рицарската идея.

Всеки, който познава творчеството на руския философ, знае за огромното разочарование на Бердяев от развитието на Ренесанса и последиците от този период. Загубата на духовния център, замаяната му с групи фалшиви центрове – като икономиката и политиката, се отразяват пагубно на човека. От периферията те постепенно са се измествали и са заели централно място в човешкото съществуване. Не е трудно да разберем думите на Бердяев, че „не Църквата, а борсата се е превърнала в главна регулираща сила на живота“ (Berdyayev, 2003: 532). Това засилва тенденцията към повърхностния човек, загубил своите ценности и опори. Културата отстъпва на цивилизацията и губи дълбочина.

Точно през Ренесанса и в повлияните от него по-късни исторически периоди човешката индивидуалност се утвърждава с кървави престъпления и насилие. Оказва се, че при управлението на държавата няма нужда от нравствени постулати. Добрият владетел съвсем не е задължително да бъде и добър християнин. На управляващите е позволено всичко в името на държавната стабилност. Много по-високо от нравствените принципи са поставени техническите способности за управление. В това отношение името на ренесансовия човек Николо Макиавели – автор на тази концепция, се е превърнало в нарицателно.

Буржоазната същност на настъпващия капитализъм не дава особен оптимизъм на философа. Дори модерният в началото на миналия век социализъм дълбоко отвращава Бердяев, който неведнъж подчертава буржоазната същност на „новото месуанско учение“.

„За Бердяев е характерно, че отричайки се от теорията на икономическия материализъм, той запазва в своето философско стопанство понятието буржоазност. Борбата против духовната буржоазност е централна тема в неговото творчество. Тази борба го приближава към Ницше, който го привлича като пророк на настъпващата криза на буржоазната култура...“ (Berdyayev: pro et contra, 1994: 38 – 39).

Споменатият Фридрих Ницше разочаровано търси различieto на жалкото настояще. Според немския бунтар европейската култура сериозно ощетява Дионисиевото начало, следвайки неотменно разума и Бога. Това е формулата, по-която културата се превръща в хипертрофичен аполонизъм. Ницше е убеден, че науката в съгласие с християнството се стреми да превърне света в тотална подрегеност. Животът се регламентира все повече и в него няма място за героизъм, величие или рицарски морал (Dobrev, 2010: 45).

В тази атмосфера е напълно естествено Бердяевото обръщане назад към Средните векове и търсенето на алтернатива на всеобщото обуржоазяване.

Тук трябва да уточним, че позицията, от която Бердяев поглежда назад в историята, се основава върху неговото разбиране за творчеството, и по-конкретно за практическото осъществяване на творческия морал. Наблюдаваме ясно разграничаване между традиционния християнски морал и творческия християнски морал. Всъщност тук по-скоро Бердяев търси възможността за преход от първия към втория – творческия морал.

„Традиционният християнски морал е бил изграждан изключително върху страха и грижата за спасението на душата. Творческият морал трябва да бъде изграден върху мъжествеността и грижата за творческия възход. Паническият страх от гибелта унижава човека и в края на краищата става безнравствен и нерелигиозен по своите мотиви. Този страх е неблагогорен и некрасив. Вечното страхливо треперене заради своята душа унищожава Божия образ у човека. От ужас човекът е готов да се откаже от всички творчески ценности, само и само да не загине. Това е особена, твърде непривлекателна форма на религиозния егоизъм. Егоизмът и страхът са вътрешно свързани. Също така са свързани помежду си жертвостовността и мъжествеността. Безстрашието и храбростта са религиозни добродетели“ (Berdyayev, 2004: 259).

Като прибавим към това и чувството за чест, за което нашият автор е категоричен, че е възможно да се изгради само на основата на християнството, достигаем отново до рицарската идея. Тук ще направим уточнението, че преимуществено става дума за идеите на рицарството в много по-голяма степен, отколкото за неговото практическо осъществяване. Между тях има разминаване, понякога доста сериозно, но никой не може да отрече, че рицарството внася в света гореспоменатите ценности – жертвостовност, мъжественост, храброст и безстрашие.

Пълния текст четете в сп. „Философия“, кн. 2

Връзка, обречена на успех

Откъс от „Музеите и училищата – заедно за модерно и иновативно образование, или връзка, обречена на успех“

Екатерина Цекова

Национален политехнически музей – София

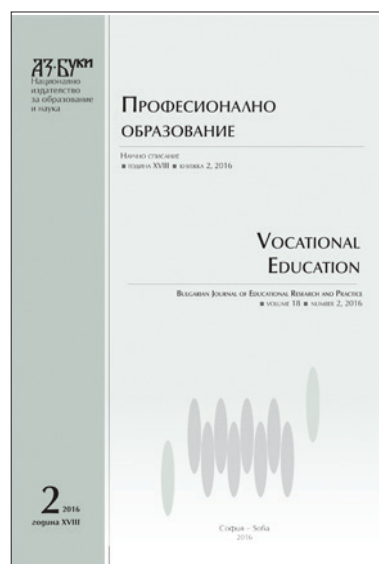
Защо има такова заглавие?

Защото в цялата история на българската просвета и култура музеите, читалищата и училищата са били свързани, работили са заедно и са имали общи цели – духовното израстване на народа, базирано на изучаване на старините и развитие на модерното познание и наука с цел просперитет на нацията. Началото е положено преди 160 години.

Защото и след 1989 година, въпреки негативното обществено отношение към тогавашните партийно ориентирани музеи, те отново намериха верния път към своята публика – именно във връзката си с образоването на младото поколение.

И защото запазването на националната идентичност се получава най-истински чрез нагледните доказателства, събрани в музеите. Заедно с научните факти, преподавани в клас, музейните артефакти ефективно ни учат: да ценим българския принос в световната културна съкровищница, да не повтаряме грешките си от миналото и да имаме необходимото високо самочувствие.

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Тоня Георгиева
E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Йордан Ходжев
0889 81 15 65

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Професионално образование“, кн. 2/2016:

МЕТОДИКА И ОПИТ

Модел на образователна технология на обучението по професия „Десенатор на текстил“ в мултиетническа среда / *Иван Господинов*

Класна стая на бъдещето / *Даниела Самарджиева, Тихомира Нанева*

Учителят – герой в центъра на образователната реформа (през погледа на специалиста) / *Лилия Стоянова*

Оценяване в професионалното образование и обучение / *Катя Минева*

Успешно изпълнение на проекта „Управление за ефективно професионално образование“ / *Емилияна Димитрова*

УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

Мястото на онлайн обучението днес. Пътища за успешно преподаване във виртуална среда / *Ваня Налбантова*

Анимация и аниматорска дейност / *Анелия Калчева*

ПЪТЯТ КЪМ УСПЕХА

Педагогически модел за реализиране на самостоятелната работа на учениците в обучението по „Домашен бит и техника“ / *Радостина Георгиева*

Музеите и училищата – заедно за модерно и иновативно образование, или връзка, обречена на успех / *Екатерина Цекова*

ХРОНИКА

В подкрепа на EPALE в България / *Валентина Дейкова*

МЕЖДУНАРОДЕН ОПИТ

Interdisciplinary Approaches in Agricultural and Environmental Education / *Tonya Georgieva*

Enter International Study Week in Vienna, Austria / *Daniela Atanasova, Nedyalka Palagacheva*

Membership in ENTER or How to Acquire Creative Behavior and Innovative Knowledge and Experience / *Rositsa Genova, Sevdalina Yordanova*

Vocational School of Agriculture “Tsaritsa Yoana” and ENTER / *Georgi Gatev*

History of “St. George the Conqueror” Vocational School / *Rumen Grahovski*

The School in the Global Village / *Svetlana Kalapisheva, Nikolina Koinarska*

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

Комуникация в образованието и стил на преподаване – моята гледна точка / *Илияна Гагова*

Креативността в час по литература (по алтернативната методика на Плакроуз) / *Илияна Гагова*

Мениджмънт на ученическия клас (Личностни и професионални качества на учителя за успешен мениджмънт на класа) / *Илияна Гагова*

Защо връзката между музеите и училищата е важна за днешните деца и ученици?

1. За да се превъзмогнат някои обективни днешни проблеми, а именно:

През XXI век обществените приоритети са насочени повече към икономическия просперитет и качеството на материалния живот. Това оставя част от духовните потребности на децата недоволстворени, което нарушава правилното изграждане на психиката им, а това е голям проблем.

Новите технологии създават условия за повече активност във виртуалното пространство, а това донякъде подменя естествено присъщото за младите хора директно общуване със света, което също е проблем.

Съвременното образование дава много нова информация и знания, но не може да въздейства достатъчно активно върху изграждане на индивидуалните личностни качества, а музеите заедно с училищата могат да помогнат в това отношение.

Актуалните политически реалии и глобализацията често водят до национално или персонално обезличаване на определени групи млади хора и поддаването им на човеконенавистнически идеологии, проповядващи нетолерантност, или до маргинализация. Музеите заедно с училищата имат начини да преготвят подобни процеси.

2. За да се генерират допълнителни ползи, най-важните от които са:

Младите хора опознават не само на теория, а нагледно и чрез преживяване своята страна като значима част от световната природна и културна съкровищница. Така знанията им остават трайни и преминават в убеждения и устойчиви модели на поведение. Музеите в България съобразно своята тематика могат да бъдат полезни в преподаването на редица учебни предмети.

Посредством образование в музейна среда децата и учениците се убеждават, че българският културен принос е високо ценен и неоспорим в европейски и световен мащаб. Така те изграждат заслужено по-високо национално самочувствие и убеждението, че трябва да го отстояват и предават на бъдещите поколения.

Лидерството, от което всяка нация има огромна нужда, се гради на база на познанията за днес, но и за вчера, особено когато са подкрепени с безспорните доказателства, съхранявани с музеите. Добрите лидери са тези, които познават и отстояват националните ценности въпреки глобализиращия се свят.

(В много напреднали страни подготовката на млади лидери преминава именно през музейното образование.)

И ако искаме да постигнем всичко това – какво следва двата сектора да направим заедно?

1. Да работим за сближаването на целите, които си поставят музеите и училищата по отношение на личностното изграждане на децата и учениците.

2. Добре да синхронизираме законовата уредба с акцент върху модерните и иновативни съвместни практики на музеите и училищата, ползвайки се от досегашния си опит и ефективните примери в Европа.

3. Да мотивираме кадри, които да имат желание и компетентности, за да осъществят общото начинание в полза на младите хора.

4. Да изготвим национална програма (стъпка по стъпка), в която кратко и ясно да е разписано какво ще се прави, кога, как, от кого и при какви условия. Имаме потенциал да го направим.

5. Да са ясно разписани институционалните ангажименти на музеите и на училищата в законовата и подзаконовата правна уредба.

6. Да се насърчава свободната инициатива и да се създават съвместни екипи между учители и музейни специалисти съобразно особеностите на региона, характеристиката на местните музеи, профила на учителския и ученическия състав.

7. Да има осигурено финансиране на начинанията, така че общите инициативи да носят сигурност, морално удовлетворение, материална полза и кариерно развитие както на учителите, така и на музейните специалисти.

8. Часовете в музеите да бъдат свободно продължение на учебната програма и музеите да са вид учебник. Ако се появи необходимост – да се изготвят методически и дидактически помагала с участие на експерти и от двете страни. Това да бъде въпрос на престиж, а не да е задължително.

9. Да се намери начин към начинанието да се привлекат и родителите.

10. Да се изготвят послания към младото поколение – защо е важно училището и музеят да си съдействат и каква е ползата за тях и за обществото.

11. Да се намери естествена мотивация за всички участващи в процеса, като се определят стимулите, които биха подкрепили създаването на устойчиви съвместни практики между музеите и училищата.

12. Да се привлекат подходящите мотиватори (известни личности, авторитети), на които обществото и младите хора се доверяват и подражават, т.е. естествените лидери – политически, творчески или групови, да са трайно приобщени към инициативата.

13. Да се обвържат общите програми на музеите и училищата с принос и към други групи в обществото – т.е. да се търси и социален ефект спрямо трети заинтересовани или нуждаещи се страни. Така усещането за смисъл и полезност се подсилва.

14. Да обвържем тези програми с правенето на добро и с доброволчеството. Младите хора имат нужда от добрия пример и биха го последвали.

15. Програмите да се обвържат с основните проблеми на съвременния човек – опазване на природата, толерантност към различията, взаимопомощ, хуманизъм, подкрепа на талантите, граждански ценности и т.н. За всичко това има хиляди нагледни примери в експозициите на музеите, а и в техните активни програми.

16. Инициативите да се обвържат и с възможности за бъдеща професионална реализация на младежите чрез по-трайни форми – стажове, практики и др.

17. Програмите да насърчават инициативността, желанието за учене и придобиване на нови умения, реализиращи се на практика.

18. Програмите на музеи и училището да водят до позитивна промяна на облика на населените места чрез: опознаване и опазване на местните традиции и обичаи; популяризиране на природните забележителности и паметници на културата; изграждане на местен бранд; включването на региона в туристически маршрут или дестинация, от там – привличане на инвестиции, нови работни места, повишаване качеството на живота, задържане на младите хора в региона

и т.н.

19. Участниците в съвместните програми – учители, ученици и родители, да бъдат привлечени като партньори и/или коректив, за да има усещане за равнопоставеност и взаимна ползност (обратна връзка).

20. Крайният резултат следва да бъде промяната в резултата от образованието, а именно – добавена стойност с положителен ефект към последващото развитие на децата и младите хора.

Какви са очакванията на музеите, които биха участвали в съвместни програми?

Да има трайни резултати от работата им – т.е. систематично да се изгражда съвременна музейна култура у младото поколение – възпитание на публиката.

Да има предвидимост, т.е. ясна предварителна програма на ангажиментите на музеите по отношение връзката с училищата (календар).

Възвръщаемост на положения труд – т.е. екипно и финансово обезпечаване на всички етапи от програмата, както и оценка на постиженията, устойчивост на ресурсите и на резултатите.

Повишаване на обществения авторитет на музейната институция и зачитане труда на музейните екипи чрез подкрепа от страна на двете министерства, местните власти и НПО (висока оценка и партньорство).

Пълния текст четете в сп. „Професионално образование“, кн. 2

Образованието е основно човешко право

*Откъс от „Социални предпоставки
на творческата активност“*

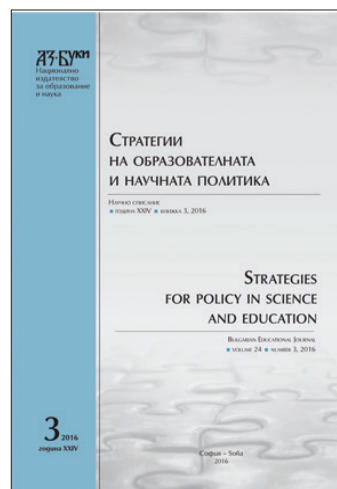
Божена Л. Такворян

Шуменски университет

„Епископ Константин Преславски“

Човекът творец е едновременно и неограничен, и ограничен създател на нови ценности. Неограничен създател е на новото, доколкото може да използва възможностите на природата, на обществото и на самия себе си за постигането на определени цели. Ограничен е, защото за постигането на тези цели трябва да се съобразява със закономерностите на природата, на обществото и на човешката природа, с възможностите и нуждите на времето, с реалните потребности и идеалите на хората. В интересувания ме в случая аспект по-специално това означава, че определяща роля на действителността по отношение на творчеството изобщо се проявява чрез определяща роля на субекта по отношение на останалите материални обекти и процеси на педагогическа дейност. Творческият подход изключва както пренебрегването на обективните закономерности, така и абсолютизирането им. Наличието на обективни закономерности е не прерага, а предпоставка за творчество. Те осигуряват почти неограничени възможности за осъществяването на нови връзки и взаимозависимости, за постигане на нови, по-съвършени комбинации. Преобръщането на тези възможности в действителност зависи вече от самия човек, от неговия ум, находчивост, наблюдателност, въображение и преди всичко от умението му да се съобразява с обективните закономерности на материята, да ги използва в свой

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактори

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 3/2016:**

**НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
И ПАРАДИГМИ**

Социални предпоставки на
творческата активност / Бо-
жана Такворян-Солакан

Семантиката на другостта в
противостоянията на ХХІ век
/ Доротея Валентинова

ОБРАЗОВАНИЕ В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Етнопсихологически аспекти на социално-образователните функции на Фейсбук в България / *Георги Богданов*

ИНОВАЦИОННИ НАУЧНИ ПОДХОДИ

NDM релацията „морфодинамика – ноосферен интелект“ / *Марга Георгиева, Сава Гроздев*

РЕФЛЕКСИЯ И ОБУЧЕНИЕ

Рефлексивен подход към преосмислянето на концепциите за ключовите компетентности в контекста на съвременното училищно възпитание / *Сийка Чавдарова-Костова*

Относно рефлексивните умения и компетенции на учителя / *Росица Иванова*

ОЦЕНЯВАНЕ В УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Оценяването в средното образование. Значение, цели, резултати, задачи на оценяването по „Български език и литература“ / *Станислав Георгиев*

интерес. В нашето съвремие действителността е толкова многообразна и социализацията както при децата, така и през целия живот на човека е обект на много познати научни изследвания и теории.

С достатъчно основание може да се твърди, че в настоящия век това е проблем, който вълнува редица държави от различни континенти. През 1990 г. в **Жомтиен** (Тайланд) по инициатива на UNDP, UNESCO, UNEPA, UNICEF, WORLD BANK се организира световна конференция по проблема „**Образование за всички**“. Приетата от нея декларация насочва вниманието и на правителствата, и на цялата световна общественост към осигуряване на необходимото и достатъчно образование за всички. В нея се представят целите, параметрите и приоритетите, определящи основните образователни нужди. Изтъква се, че образованието е основно човешко право, чрез което се гарантира възможността за постигане на по-добър живот на хората, дава се възможност за творческа активност и за устойчиво развитие на планетата. Десет години след Жомтиен, в **Дакар** (Сенегал) 2000 г., на световен форум по образование се прави преглед на постигнатото и се приема **Дакарска рамка** за действие по отношение на движението „Образование за всички“. Тя е израз на общата ангажираност на участниците в осъществяване на целите и решаването на задачите на „Образование за всички“.

Общата позиция на всички участници на световния форум в Дакар е, че образованието е едно от основните права на човека. То е ключ за устойчиво развитие, мир и стабилност вътре в страните и в отношенията между тях и предвид това е необходимо средство за ефективно участие в живота на обществото и икономиката на XXI век. Рефлекторно на това творческият подход на субекта творец умее не само да подчини обстоятелствата на своите цели и да създава необходимите условия, но и да изменя своите цели в зависимост от обстоятелствата. Чрез тази страна на човешкото творческо усилие изпъква особено ясно диалектиката между определящата роля на действителността за формирането на личността и определящата роля на личността в процеса на творчеството.

През последните години въпросите за глобализацията придобиха изключително голяма актуалност. **Глобализацията и партикуларцията** са двата противоположни и взаимозависими процеса. Глобализацията по своята същност е явление от планетарен мащаб, с което са се „сблъскали“ десетки поколения и следователно тя може да се разглежда като естествен и закономерен процес. Не е ново явление, но през последните десетилетия тя придоби безпрецедентно ускорение, тотално и нееднозначно въздействие. Докато едни автори поставят акцент върху предимствата на този процес, други обръщат

внимание повече върху негативните явления, които могат да вземат застрашителни размери. Така например според **Самюел Хънтингтън** сблъсъкът на цивилизацията ще доведе до преобразуване на световния ред, до надмощие на икономически по-силните държави, до хегемония на САЩ.

Алтернатива на тази теза е, че не сблъсъкът, а диалогът между цивилизацията, който е по-хуманен и демократичен, е дългосрочната перспектива за развитието на човечеството в условията на прехода от индустриалната към слединдустриалната епоха. Абсолютизирането на технологическия прогрес и същевременно подценяването на човешките ценности, на практика, довежда до всеобща криза на човека, на неговата душевност и духовност. Ето защо все по-често в световен мащаб се поставя въпросът за приоритетните ценности на човечеството, за това от какво образование се нуждае то, за да може адекватно да реагира на динамичните промени и все повече нарастващите изисквания към всеки свой член. Неслучайно в доклада на Международната комисия при ЮНЕСКО за образование на XXI век се подчертава водещата роля на образованието за развитието и на личността, и на обществото.

Концепцията за непрекъснато образование, за обучение и учене през целия живот се разглежда като една от ключовите идеи на третото хилядолетие. Предиизвикателствата на XXI век изискват съществена промяна в целите на образованието и творческата активност. Осигуряването и овладяването на все по-голям обем от информация не е нито единствената, нито дори главната функция. Основната цел според мнозина учени трябва да бъде **облагородяването на човека**, развитието на личността на всеки човек и развитието на цялото общество. Истинският творец гледа на себе си не като на независим от нищо създател на нови ценности, а преди всичко като на изразител на обществените възможности и потребности. Той знае, че може да прояви относителна независимост в творчеството, когато изхожда от наличните природни и обществени условия, когато се съобразява с тях.

Ако се опитаме да дадем най-общо научно определение или становище, ще трябва да кажем, че талантят е способност за творчество. А творчеството е създаването на нови духовни ценности. Бурното развитие на науката от последните десетилетия, възникването на такива изключително важни области на човешката теоретическа и практическа дейност, като кибернетиката, семиотиката, биониката, електрониката и т.н., обуславят все по-настойчиво налагат необходимостта от изясняване на същността и възможностите на човешката активност в творчеството, на неунуижимия стремеж към новото. Тази по същество философска методологическа трактовка е изходна точка на научно изследване. Грандиозните социални преобразувания и теоретико-конструктивните и практически постижения на човешкия гений поставят на дневен ред въпросите за възможностите на **„електронния мозък“**, за могъщата творческа роля на знака и знаковите системи, за неограничения от тесния емпиризъм размах на човека в борбата му за господство над природата. Това, което най-много представлява интерес, е от какво зависят повече резултатите на творчеството, кога се получават по-богати, по-пълноценни и по-многогранни резултати.

През март 2000 г. се приема **Лисабонската стратегия**, която поставя нова стратегическа задача пред европейското общество: координиране на политиката, свързана с осигуряване през идващото десетилетие на развитие на икономиката на основата на „учещото се“ общество и постигане на конкурентност на работната сила. Набелязани са редица конкретни мерки за устойчиво развитие, свързани с изграждането на политика на „заетост, икономически реформи и социална кохезия – към Европа на иновации и знания“. Следвайки решенията от Лисабон, през 2000 г. Европейската комисия по образованието разработи и прие през ноември в Брюксел „Меморандум за учене през целия живот“, стремежът се към една основна цел – създаването в Европа на цялостна **стратегия за перманентното образование и учене**. И ако трябва да се отговори на въпроса от какво зависят резултатите

на творчеството, кога са по-богати и многостранни, ще отбележа, че това се случва, когато има взаимодействие между по-прости или по-сложни обекти и между тях има по-голямо или по-малко различие.

Първата страна на този въпрос е ясна. Еволюцията в природата и обществото показва, че резултатите от взаимодействието са толкова по-нови, по-ценни и многостранни, колкото по-сложни и по-активни са взаимодействащите и взаимоотносяващите системи. Това личи най-добре в общественото и социалното развитие. Втората страна на въпроса е значително по-сложна. За нея могат да се споделят две мнения: че значителността на получавания резултат зависи от еднородността на взаимодействащите, взаимоотносяващи се системи или че значимостта на резултата зависи в по-голяма степен от **различието между отразяващия и отразявания обект**. Активността и богатството на получавания резултат и при взаимодействието, и при отражението зависи до голяма степен от общността между взаимодействащите обекти. Колкото по-сложни са взаимодействащите и взаимоотносяващите системи, толкова по-богати и многостранни могат да бъдат получаваните резултати, тъй като активността на обектите при тях ще е по-голяма.

Човешката научноизследователска, научно-приложна, духовно-хуманитарна и производствена практика показва, че много често творчески постижения се получават при взаимодействието между един или няколко прости и една сложна материална система. В процеса на художественото творчество и изобщо на всяко творчество приоритетът на по-сложната от взаимодействащите системи, на субекта изпъква още по-ясно и категорично. Човекът, който при творчеството играе едновременно роля и на отразяващ, и на отразяван, създава мисловен идеален план, намира и организира технически, практически и други похвати, „материализира“ по съответен начин откритието или го предава чрез различни знакови системи на другите хора. Безспорно водещата роля на **субекта творец** тук, която се проявява в цялата човешка теоретическа и практическа дейност, е не само в творчеството, разбирано в тесен смисъл на думата, и трябва да се обособи със субективния идеализъм. Субектът е част от природната и обществената действителност, най-активната нейна част. Като такъв, той може да разполага и разполага с всички „права“, с които разполагат останалите материални обекти.

Според **Гай Кавазак** – основател, партньор и предприемач в Garage Technology Ventures и член от екипа на Apple, колкото по-големи са целите, толкова повече ще трябва да променяме сърцата си, умовете и действията. Това важи с особена сила, ако разполагаме с ограничени ресурси и силни конкуренти. Ако има нужда да очароваме хората с творческа активност, значи правим нещо смислено. Авторът доказва нуждата от **загълбоченост, интелигентност и завършеност, вдъхновеност и изисканост** и това ще ни подпомогне да очароваме хората. Той отбелязва: „Ако към една такава кауза прибавите личност, която хората харесват и на която чувстват, че могат да повярват, целта е постигната“ (Kavazaki, 2012).

Отличителна черта на гражданското общество са плурализъмът, пълнотата, разнообразието на възгледите и убежденията, на мисленето и действията, които, анализирайки, ще изброя.

Хуманизмът е система от възгледи, издигаща ценността на човека като личност, неговото право за свобода, щастие, за развитие и разгръщане на всички способности. Това е система, според която благополучието на човека е критерий за оценка на социалните явления, а принципите за равенство и справедливост са желани норми на отношенията в обществото. Науката извежда школи, близки до философията на хуманизма, като антропософията, педоцентризмът, свободното възпитание, природосообразността, неопозитивизмът, позитивният екзистенциализъм. Идеите на хуманизма лежат в основата на всички религиозни системи.

Теософията е съдържателен фундамент на школите от религиозното направление. Теософската хуманистична парадигма има дълбоки корени в народната педагогика, формира у младежта представи за добро и зло, добродетелно

поведение. За **антропософията** по-важна е не божествената, а човешката мъдрост. Антропософията няма нищо общо нито с фанатичните теории, нито със сектантството; тя има за цел светосъзерцаването, насочено към изследване не на материалните, а на духовните ценности, дава отговор на въпросите за смисъла, за целите на живота. Близка до антропософията е философията на педоцентризма. **Педоцентризмът** е направление във философията на възпитанието, което изхожда от приоритета на интересите и потребностите на детето, вижда основната задача на педагогиката в създаването на условия за развитие на децата. Философската концепция на **екзистенциализма** излиза от тезиса, че „човек е това, което той сам прави от себе си“. Представителите на класическия екзистенциализъм свеждат същността на екзистенцията, нейния нравствен аспект към чувствата и настроенията, имащи негативен характер, а **неоекзистенциалистите** възприемат някои хуманистични идеи и включват в екзистенцията такива добродетели, като чувство за приповдигнатост, хладнокръвие, доверие, надежда и вяра в по-добро бъдеще. Благодарение на тези добродетели смятат, че моралният избор на човека е съзнателен и ясен, важно условие за неговото активно отношение към света и основна предпоставка за неговата творческа активност.

Концепцията на **прагматизма** (към която се доближават и философските течения на неопозитивизма, неопройдизма) излиза от тезата, че интелектуалните и нравствените качества на личността са заложили в нейната уникална природа и тяхното проявление е свързано преди всичко с индивидуалния човешки опит. Оттук според представителите на прагматизма задачата е не формирането на определени морални качества, принципи, ценностни ориентации на личността, а само количественото нарастване на заложените от природата способности и качества, а нейният индивидуален опит е главно условие за самореализацията ѝ.

Като издигат постигането на успех за главна цел на човешкия живот, привържениците на прагматичната концепция за възпитанието ограничават този успех само в индивидуалните рамки на човешкия живот, освобождавайки човека от необходимостта да си поставя високи цели, да се стреми към обществен идеал. Съвременната **неопозитивистка** философия примирява противоречието между индивидуалистичната позиция на личността и нейната хуманистична ориентация.

Алтернатива на хуманистичното направление са **сциентистко-технократичните** концепции, рационализмът, откровено антихуманистичните теории. **Сциентизмът**, като светогледна ориентация, абсолютизира ролята на науката и техниката в системата на културата на човешкото общество. Абсолютизират се стилът и общите методи за придобиване на знания, свойствени на естествените и точните науки, които се разглеждат в качеството на парадигми, на образци на научното знание изобщо. Сциентистките ориентации се изразяват във външното подражаване на точните и техническите науки: в изкуственото прилагане на математическата символика, схематизацията, теоретизацията, технологизацията и технизацията. Алтернатива на сциентизма е природосъобразността. Това е такъв светоглед, който се съобразява с природните заложи на човека, опира се на тях, а също на единството на човека с природата, на съгласуваността и хармонията на тяхното взаимодействие.

Философските направления и концепции далеч не изчерпват научните основи на социалните предпоставки. Не по-малко значение имат постиженията на съвременната педагогика и психология. Известно е, че проблемът за творческата активност и развитието на способностите интересува родители и педагози. Този ангажимент е личен и семеен, обществен и държавен и се развива в процеса на дейностите, социализацията и респективно в обучението и възпитанието. Понятието „социално възпитание“ обикновено се употребява в по-широк и по-тесен смисъл на думата. В широк социално-педагогически смисъл то се разглежда като **социално контролирана социализация**, педагогически ориентирана система от обществено-държавна помощ и поддръжка, необходима за нормалното функциониране

на човека в обществото. В по-тесен смисъл под социално възпитание се разбира едно или друго направление в социално-възпитателната дейност, а именно:

- помощ на семейството при обучението и възпитанието на погроставащите;
- помощ на социално изолирани лица или групи;
- проява на хуманно отношение към личността – например целенасочена социална работа по схемата „човек – човек“, осъществявана с онези лица, които се нуждаят от помощ и поддръжка, и гр.

Човекът е вторичен произведен продукт на обществената действителност и „свкупност от обществени отношения“. Поради това той също може да играе в процеса на творчеството и практиката, изобщо в най-добрия случай решаваща роля, докато определящата роля принадлежи винаги на отразяваната действителност. Следствие на тази действителност, както и основна база за развитието на творческа мисъл, са **социално-възпитателните метатехнологии**: педагогиката на свободното време, семейното възпитание, предучилищното възпитание, училищното възпитание, трудово и професионално възпитание и образование, социалното възпитание със средствата за масова информация и комуникация, физическото възпитание, различните форми на продължаващо образование, на работа с деца в неравностойно поведение и пр.

През последните години започна да се отделя все по-голямо внимание на педагогиката на **свободното време** и на **семейното възпитание** във връзка със засилването на процесите на насилието и агресията. Проблемите, свързани със свободното време, бяха обсъждани и от Европейската комисия по образованието и в Брюксел се приема „Меморандум за учене през целия живот“, стремежи се към една основна цел – създаването в Европа на цялостна стратегия за перманентно образование и учене. В уводната част на този документ се лансира тезата, че е настъпило време за действие за осъществяване на ученето през целия живот. Посочват се две еднакво важни причини за практическото осъществяване на непрекъснатото образование: придвижването на Европа към основаващо се на знания общество и икономика и сложният социален и политически свят, в който живеят европейците.

С навлизането в ерата на информационното общество намираме все по-широко приложение на биотехнологиите, на компютризацията в различните сфери на производството и бита. Предоставят се много по-големи шансове и възможности за творчество на отделните хора, но заедно с това се повишават и поеманите от тях рискове и отговорности. Ученето през целия живот се разглежда и като социална предпоставка за творческата активност на човека, и като най-добрия начин за всеки да посрещне предизвикателствата на промяната. До неотдавна формалното образование играеше доминираща роля в образователната политика на европейските страни. При новите условия все по-голяма роля започват да играят **неформалното образование**, което се реализира извън училищата, колежите, образователните центрове и университетите, и **информалното учене**, което естествено съпровожда живота на всеки човек. Напоследък придоби гражданственост терминът „**широкообхватно учене**“ (LWL), който включва взаимно допълващи се разновидности на формалното, неформалното и информалното учене. За развитието на концепцията за ученето през целия живот на човека и за широкообхватното учене е необходима ефективна съвместна работа на всички страни членки на Европейския съюз.

Във връзка с темата за творческата активност е важно да се преодолее противоречието между „трудова дейност“ и „свободно време“. Ако свободното време се повишава за сметка на трудова (респективно учебната) дейност, това противоречие се превръща в антагонистично. В действителност, необходимо е работата и свободното време да се превърнат в две равностойни жизнени ценности. Това не е възможно в условията на глобализацията на обществото, на прехода към постиндустриално информационно общество (третата вълна според

Избрано

А. Тофлър). Механизирането индустриално производство постепенно се заменя с автоматизирано.

Компютризацията широко навлиза във всички сфери на живота. Човекът все повече се изключва от непосредствения производствен процес и се превръща предимно в негов наблюдател, проектант, конструктор. Има всички основания да се говори за раждане на нова цивилизация, за качествен скок към един нов свят. Според А. Тофлър в условията на индустриалното общество типът личност, който се формира, е т.нар. „**организиран човек**“. Той преуспява, ако е дисциплиниран, изпълнителен, придържа се към стандартни действия, избягва риска и др. За динамично променящото се постиндустриално общество е необходим друг тип личност – „**асоцииран човек**“. Той трябва да се отличава със своята находчивост, инициативност, предприемчивост, готовност да рискува, да мисли и действа нестандартно.

Тази нова ориентация изисква в училище да се стимулира нестандартното, творческото мислене, да се развиват комуникативните умения на учениците, уменията хората да отстояват собствените си позиции, успешно да се справят с различни ситуации, които животът им поднася. Педагогически значимите проблеми и задачи в сферата на свободното време трябва да се решават в контекста на съвременните изисквания на обществото. В бъдеще време да се изучава и планира по същия начин, както професионалното, така и кариерното израстване. С основание понастоящем педагогиката на свободното време се превръща в относително самостоятелен дял на съвременната педагогика.

Пълния текст четете в сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 3